

miska texter samtidigt som de tillgodogör sig ämnets mest centrala resonemang och argumentationer. Jag skulle vilja svara nej på den frågan. När texter är alltför täta, blir det helt enkelt väldigt svårt för studenter att klara av denna aktivitet. När argumentationen i en text t.ex. är särdeles sammanhängande, underbyggd och bearbetad lyckas studenterna sällan hitta eller plocka fram "rätt" saker, varpå diskussionen kring texten återigen riskerar att bli alltför vag eller allmän. Detta betyder självfallet inte att man inte *också* ska använda sådana texter i sin undervisning. Min poäng är bara att man bör fundera på vad det är man vill att studenterna mer konkret ska lära sig i förhållande till en specifik text och fundera på hur väl lämpad denna text är för just detta ändamål.

Forskarens favorittext är således inte nödvändigtvis universitetslärarens bästa text. Att en text genererat viktiga insikter i förhållande till forskning medför inte med nödvändighet att texten *också* är speciellt lämpad för att träna studenterna på en rad akademiska färdigheter. När vi väljer kurslitteratur bör vi därför inte enbart utgå ifrån forskningsmässiga kvalitéer, utan även ta texters pedagogiska potential i beaktande. Vi bör dessutom vara medvetna om att det kan föreligga en spänning mellan dessa. Att en text har bländat oss som akademiker med sin excellens kan således *också* innebära att den bländar studenterna när de ämnar kritiskt ganska densamma.

För att sammanfatta så menar jag att man aktivt bör träna studenterna i denna svåra och abstrakta färdighet i kritisk granskning, snarare än bara vänta på att den successivt ska växa fram. I träningen av denna viktiga aktivitet, bör man dels använda sig av en avgränsad diskussion, dels fundera på huruvida texten man valt verkligen erbjuder en bra möjlighet för träning av just denna färdighet. Kanske kan en (i vissa avseenden) svagare text ha oanade styrkor just när det kommer till träning av kritisk granskning?

REFERENSER

Dahlin, Bo, 2007. "Fristående skolor och segregation – 'Give a dog a bad name and hang him?'" , *Utbildning & Demokrati*, vol. 16, nr 1, s. 31-51.

Linda Ekström är verksam vid CeSam (Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik), Stockholms universitet.

E-post: linda.ekstrom@cesam.su.se

Döden i seminariesalen

Ola Svenonius

Då och då kommer man över en text som innebär ett verkligt genomslag i ens intellektuella utveckling. Ett bra exempel på en sådan text i mitt fall är "Death and Furniture: The rhetoric, politics and theology of bottom line arguments against relativism" av Derek Edwards, Malcolm Ashmore och Jonathan Potter (1995). Det är en text som går i clinch med realistisk retorik och ontologi, och som röjer mycken vidskepelse om vad relativism är – och inte är – ur vägen. Den är en engagerad och rolig text om en av de mest grundläggande frågorna inom samhällsvetenskapen. Jag använder "Death and Furniture" (D&F) i *Teorier om tolkande och kritisk forskning*, en kurs för C- och masterstudenter. Texten är otroligt givande att använda som diskussionsunderlag, om än bitvis något svårtillgänglig.

Death and Furniture är inte bara en kul titel, det är *också* ett fönster in mot metodundervisningens praktik i högre utbildning. Hur många har inte mött (eller själv använt) den gamla gesten att knacka i ett bord för att understryka dess existens? Hur många har inte använt döden som exempel för att visa att verkligheten *verkligen* finns? Jag har själv mött båda dessa retoriska uttryck. De är så vanliga eftersom de är instinktivt riktiga – Edwards m.fl. kallar dem "undeniability devices" (D&F, s. 28). Precis därför använder författarna dessa argument som utgångspunkt för att öppna upp diskussionen om relativism.

I D&F reflekterar Edwards m.fl. över två "bottom line arguments", alltså sådana som

används för att en gång för alla avsluta en diskussion. Argumenten rör *materiella ting* och *döden*. Edwards m.fl. grundläggande argument om materiella ting är att realister tar en lång rad antaganden för givna när de tillskriver något status som verkligt. För att ett bord ska anses som verkligt måste alla känna igen det som sådant, alla måste alltså anlägga samma perspektiv på det. Att dunka näven i bordet blir således inte så mycket en demonstration av bordets existens i sig som ett ögonblick av konsensusskapande kring vad som är sunt förnuft. Men hur står det till med begrepp som demokrati – kan vi dunka handen i det?

I fallet om döden möter Edwards m.fl. ett mer delikat problem. Här står nämligen inte bara frågan om verkligheten på spel; även subjektets moraliska status ligger i vågskålen. Författarna bemöter den vitt spridda föreställningen att relativism medför en aningslös "anything goes"-attityd. Enligt detta argument kan relativisten inte stå upp mot t.ex. fascism på grund av avsaknaden av en ontologiskt stabil referenspunkt. Detta går inte Edwards m.fl. med på, utan hävdar att "Ett principiellt ifrågasättande av alla sanningsanspråk är den enda försäkran; det som helt enkelt finns, i den mån det betyder något alls, motstår med säkerhet varje prövning." (D&F, s. 39) Istället är det realismen som framstår som svag; vad händer om någon hittade "objektiva" bevis för fascismens överlägsenhet som politiskt system? Då skulle politisk övertygelse och kritiskt tänkande vara allt som finns kvar att använda som moralisk kompass när verkligheten sviker.

För Edwards m.fl. är realismen ingen garanti för en ontologiskt stabil referenspunkt utan en gräns för vad som rimligen kan diskuteras, en form av censur (s. 40). Ur deras perspektiv står argumenten om döden och tingen snarare i vägen för kritisk reflektion och ifrågasättande. Realismen är en essentiellt konservativ kraft mot förändring snarare än en seriös intellektuell position. Relativismen, däremot, framstår som den nyfikna akademi-

kerns position *par excellence*.

D&F är inte bara upplysande för studenter (säkerligen även för många kolleger), den är också rolig att diskutera under seminarier på grund av dess klara position, den essäistiska stilen och de många oväntade metaforerna. I undervisningen använder jag D&F för att ge studenterna möjlighet att se ytterligare en dimension av verkligheten. Om de väljer att acceptera möjligheten att relativismens premisser är värda att diskutera har de redan kommit halvvägs eftersom det ger potential att varsebliva ontologisk instabilitet. Mekaniken i tänkandet kan jämföras med att se ytterligare en dimension av verkligheten. Det är såklart inte lätt!

D&F fungerar som en obligatorisk passage som studenterna måste gå igenom om de vill lära sig mer om tolkande och kritisk forskning. Jag har sett många olika reaktioner på texten, som kräver anpassning till ett nytt sätt att betrakta verkligheten. Detta kan ibland ta sig extrema uttryck, som när en student klagade att det gjorde fysiskt ont i huvudet att läsa och ta till sig D&F. Beroende på var studenterna befinner sig reagerar de annars mer modest på texten. Som jag skrev i början är den inte helt lättläst och det blir ibland tydligt att den är för anspråksfull för vissa, som då kan resignera. Här kommer textens anslag till nytta eftersom seminarieledaren själv kan åberopa både "death-" och "furniture"-argumenten under seminariet, vilket åskådliggör Edwards m.fl. diskussion på ett praktiskt plan. Argumentens instinktiva självklarhet gör dem till effektiva didaktiska verktyg!

Texter som D&F öppnar upp metodologin som fält för studenterna och även om seniora forskare kan himla lite med ögonen så är frågan alltså högakтуell. För de flesta är D&F ett av de första stegen i ett mer "akademiskt" sätt att betrakta både verkligheten och den egna studietiden – för om verklighet och sanning blir föremål för ifrågasättande, var betyder då det som de hittills har lärt sig? Det är kanske den punkt som jag uppskattar mest med D&F – det retrospektiva relativiserandet

av tidigare för-givet-tagna sanningar.

REFERENSER

Edwards, D., Ashmore, M. & Potter, J., 1995. "Death and furniture: The rhetoric, politics and theology of bottom line arguments against relativism", *History of the Human Sciences*, 8, 25-49. Tillgänglig på: <http://homepages.lboro.ac.uk/~ssde/death%20and%20furniture.pdf>

Ola Svenonius är verksam vid Avdelningen för statsvetenskap, Södertörns högskola.

E-post: ola.svenonius@sh.se

Bortom "kvinnofrågor" som sidospår? Om genusperspektiv på försoningsprocesser i undervisningen

Elisabeth Olivius

Under tre år av min doktorandtid var jag kursansvarig för en delkurs i freds- och konfliktstudier på temat "försoning och rättvisa efter väpnade konflikter". Kursen behandlade frågor om hur ett samhälle kan gå vidare efter en väpnad konflikt som resulterat i utbredda övergrepp. Hur kan det förflutna hanteras så att förutsättningar för fred skapas i en sådan situation? Vad innebär försoning, och vilka strategier antas kunna bidra till försoning? Vem eller vilka är det som kan bidra till försoning, och på vilken nivå bör insatser för försoning göras? Vilken roll kan och bör det internationella samfundet spela i en nationell försoningsprocess?

Under denna tid frustrerades jag, och många studenter med mig, av hur bristfälligt genusperspektivet behandlas i undervisningslitteratur på detta område. Frågor om kön berörs ytligt och i förbigående, och i stort blir ett genusperspektiv synonymt med att uppmärksamma kvinnor och förmodat kvinnospecifika frågor, till exempel i diskussioner om sexuellt våld mot kvinnor. Kvinnors erfarenheter och livssituationer inkluderas i litteraturen som avvikelser från hur försoningsprocesser normalt fungerar, och behandlas som ett separat tema.

För att försöka förbättra denna problematiska situation kompletterade jag kurslitteraturens läroböcker med ett antal vetenskapliga artiklar som på ett skarpt och nyanserat sätt analyserar hur kön fungerar som en central maktrelation som genomsyrar de samhällen där försoningsprocesser genomförs. Artiklarna visar hur könsrelationer formar på vilket sätt försoningsprocesser genomförs och vilka effekter de får, samt hur könsrelationer också omformas och modifieras av samhällsförändringar som konflikter och försoningsprocesser. En av dessa, som jag tycker har fungerat bra i undervisningen, är en artikel av Elissa Helms med titeln "Women as Agents of Ethnic Reconciliation? Women's NGOs and International Intervention in Post-war Bosnia - Herzegovina". Denna artikel analyserar hur internationella biståndsgivare representerar kvinnor i Bosnien som "naturliga" fredsmäklare och därför premierar lokala kvinno-NGOs som samarbetspartners. Artikeln beskriver förtjänstfullt de motsägelsefulla effekter dessa biståndspraktiker har gett upphov till. Å ena sidan har nya arenor där kvinnor har makt och inflytande öppnats upp i den framväxande NGO-sektorn, och kvinnliga NGO-aktivister utnyttjar medvetet essentialistiska föreställningar om kvinnor som fredliga, altruistiska och icke-politiska för att uppnå sina mål. Å andra sidan bidrar dessa representationer till att kvinnor fortsätter att utestängas från formell politisk makt, en arena som definieras som maskulin. Lovordandet av kvinnors roll i försoning och fredsskapande betonar dessutom ofta starkt moderskapet som grund för kvinnors legitimitet som aktörer, vilket begränsar handlingsutrymmet för kvinnor som inte kan eller vill inrätta sig efter denna norm.

Helms artikel belyser tre teman som jag tycker är viktiga. Dels visar den att föreställningar om kön är centrala både när det gäller att legitimera och möjliggöra krig och när det gäller att söka vägar till fred. Samhällets könsrelationer spelar en mycket mer grundläggande, konstitutiv roll i försoningspro-